

1943

OCH BEREDSKAPEN

Av överstelöjtnant NILS KINDBERG

Vid 1942 års utgång har vårt flygvapens då nye chef, generallöjtnanten *Bengt G. von Nordenskiöld*, som i om den 30 juni varit dels chef för flygstaben, dels chef för vår enda i 1936 års försvarsbeslut förutsedda flygeskader, innehaft sin nya befattning som chef för flygvapnet och flygförvaltningen i om den 1 juli 1942, samma dag som den 1 juni beslutade nya planen för stärkandet av rikets krigsmakt samt flygvapnets flerdubbling jämlikt samma försvarsbeslut börjat träda i kraft.

NYA I LEDNINGEN

Bland övriga viktigare personalförändringar i samband med den nya försvarsordningens påbörjande i juli 1942 har märkts att överste *Axel Ljungdahl* tillträtt som chef för flygstaben, överste *John Stenbeck* (hastigt avliden på sitt

tjänsterum år 1944) såsom souschef för flygförvaltningen och överste *Paul af Uhr* som chef för "1:a flygeskadern" (E 1), den första av i allt fyra tillkommande eskadror i såväl freds- som krigsorganisation.

I början på vintern 1942—43 omfattar vårt flygvapens beredskap — numerärt sett — omk 30 flygdivisioner med tillhopa ca 340 krigsflygplan. Dessutom står ytterligare 100—150 sådana plan på översyn o. d. Omk den 1 augusti 1943, det årets toppunkt i krigsfara och beredskap, har siffrorna stigit till ca 35 krigsdivisioner med i allt nära 390 krigsflygplan i beredskap och därutöver ca 170 sådana plan på översyns- och förbättringsarbeten m m vid centrala flygverkstäder och flottiljdepär. Jämfört med vad motståndaren Hitlers Tyskland då kunnat insätta mot oss — om krigsläget

så tillätit — är styrkan svag. Ökningarna sedan 1940—42 visar dock att arbetet på vårt flygs stärkande nått en bra bit på väg.

BEREDSKAPSDRAG

Sedan 1942 års kriser på höstsidan ebbat ut i vad rör flygvapnet har i om 1943 års ingång åtgärderna där — förutom av det fortsatta arbetet på snabbast möjliga uppbyggnad av vår 1942 beslutade, till det flerdubbla stärkta och utökade försvarsgren — varit kännetecknade av vissa i oktober—november 1942 anbefallda beredskapsåtgärder. Härvid föreslås följande:

- omk årsslutet 1942 — vissa nya förberedelser för att möta eventuella tyska "blixtanfall",
- efter årsskiftet — åtgärder för att öka möjligheterna till ett snabbt och

I nr 4/66 av FLYGVAPEN-NYTT har i korthet nämnts om det betydelsefulla riksdagsbeslutet den 26 juni 1942, om "1942 års försvarsplan" och det därpå bestående, flerdubbla utökandet av vårt flygvapen under 5-årsperioden 1/7 1942—30/6 1947. Till i huvudsak den omfattning och kvalitet, som flerdubbla gånger begärts av flygvapnets ledning och av ÖB, och som sedan utformats och framlagts av 1941 års snabbt genomförda försvarsutredning och flygvapnets skicklige läsesman där.

Flygvapnets beredskap, uppbyggnad och verksamhet under påföljande

år 1943 präglas i hög grad av strävandena till att nå de genom 1942 års försvarsplan närmast uppställda måten för organisationsarbetet och av arbete på att hinna i följd av vissa direktiv i försvarsbeslutet och det alltför hotande utrikespolitiska läget nödvändiga, ytterligare nödvändiga mål på de organisativa, operativa och allmänna förbättrande områdena.

Sistnämnda aspekter på flygvapnets arbete 1943 inrymmer bla strävanden på att förverkliga ett i försvarsplanen av 1942 förutsett, men ännu inte slutgiltigt fattat beslut om en "sjuttonde" flygflottilj, den sjunde av jaktflottiljerna, den

år 1946 vid halvårsskiftet påbörjade Södertörns flygflottilj söder om huvudstaden.

Vidare märks de av utrikesläget särskilt vållade kriserna i mars och på högsommaren 1943. Den första förbunden med en större, för flygvapnet och armén gemensam övning i krigsorganiserade förband m m i västra Sverige. Den andra framkallad av vårt i juli förberedda, till augusti 1943 verkställda uppsägande av det tysk-svenska transitfördrag, som påtvungits vårt land kort efter Hitlers "Weserübung", blixtanfallet mot och ockupationen av Danmark och Norge i april 1940. Tiden kring 1943 års uppsägning av det flerstades som

Jämtlands och Västgöta flyglottillfjör (F4 och F6) disponerade under den i artikeln behandlade delen av 1943 vardera något över ett 40-tal lätta bomb- (attack-) plan typ B 5 (Northrop B-A 1) av amerikansk typ, licensbyggda hos SAAB. 980 hk Nohab/SFA-byggda Mercury-motorer av brittisk Bristol-typ. Planets fart ca 330 km/tim. — Här en division (9 st enligt den äldre indelningen) över Storajön sedd från flygplan ovanför.

verksam insättande av våra jaktflyg i strid (jfr nedan),

- under hela tiden — med hänsyn till lägesändringar på den tyska krigsfronten i öster — översyn av beredskapsbestämmelser och operativ planläggning m m.

Vi noterar härom bl a:

- den 2 januari 1943 hemställer flygvapnets chef till ÖB — på grundval av i Finland inhämtade praktiska frontrön — om åtgärder från ÖB:s sida hos regeringen i syfte att kunna skapa ett system med transportabla markradiostationer (telefon), i ett särskilt för jaktflygets del (ännu alltså F8, F9 och F10 operativa) uppbyggt nät av ett 15-tal sådana framskjutna bevakningsstationer inom det främsta stridsområdet på marken, varifrån behövliga alarmeringar och

stridsanvisningar skulle kunna lämnas våra jaktförband,

- den 7—9 januari utger chefen för flygvapnet vissa av ÖB:s direktiv och läget betingade skärpta beredskapsorder, främst innebärande nedanstående:

beredskap A (full stridsberedskap),
beredskap B (6 tim frist med A-beredskap),
beredskap C (24 tim frist — härtill har tidigare gällt 48 tim frist),

- den 16—21 januari föranleder nya rapporter om tyska flygplans och fartys verksamhet invid Göteborgs skärgård m m en tillfällig skärpning i jaktflygberedskapen där (en division J 11 ur Gösta flyglottillfjör), från tidigare 24 tim till 30 min för divisionen och fem min för en grupp därur,

- den 27 januari anbefalldes en del nya åtgärder på kuppförsvarets områden, bl a för snabb klargöring av operationsfärdiga förband och för tryggande av förbindelserna till chefen för flygvapnet,

- den 30 januari insänder vår nysnämnde chef sin årsberättelse för kalenderåret 1942.

□ Som positivt drag omtalar han bl a, att arbetet på flygvapnets *kvantitativa* stärkande resulterat i krigsflygförband av hög klass. På minussidan måste han dock anteckna det fortfarande högst otillräckliga *antalet* krigsförband, flygmaterielens *underlägenhet* i prestation och eldkraft jämfört med stormaktsflyg samt — *ringa uthållighet*. Sistnämnda stora brist härleddes till brist på reservflygplan och delar — närmast beroende på sedan krigsutbrottet 1939 rådande

klart kränkande uppfattande, men på sin tid i betraktande av vår 1940 ännu rådande, militära svaghet likväl nödvändiga avlätel, blir också förbunden med en så gott som allmän mobilisering av Sveriges krigsmakt. Fortfarande dold bakom uttrycket "förstärkt försvarsberedskap", med stora extra inkallelser, krigsbasering av flygvapnet o s v. En större övning, "Flygvapenövning 1943", beredskapslidens dittills största, avhölls i slutet av juli tom augusti 1943, med det då nära nog i sin helhet krigsorganiserade flygvapnet.

Inlärnt gäller det vidare att enligt 1942 års beslut fortsätta med att

bygga ut och i många fall nyskapa flygeskadtrar, flygbasområden, flyglottillfjör, utbildnings- och verkstadsorgan m m. Flygindustriens 1937 igångsatta, senare stärkande och utökande enligt 1939, 1940 och 1942 års planering och höjda anslagskrav står liksom på dagordningen. För att tillskapa de flygplan-, flygmotor- och utrustningsresurser m m, som befintliga och efterhand nytillkommande förband osv kräver. Vi är ju alljämt utestängda från så gott som all flygmaterielimport av värde. Slutligen fordras rundliga, lids-, arbets- och penningkrävande arbeten för att fullfölja 1939 års krigsbasplanering och dess efteråt beslutade komplet-

teringar med ytterligare flygfält m m.

Som ett extra påbröd till 1943 års krigsbetonade lägen följer till sist en Septemberkris 1943, orsakad av att Tyskland "gripit hela makten" i Danmark. Vår kort förut inledda, snart sagt "säsongenliga" beredskapsminskning måste då hastigt avbrytas och ersättas med fortsatt förstärkt försvarsberedskap i ca tio dagar. Först därefter kan återgång till lättad beredskap av mindre omfattning ske och tyngdpunkten i arbetena åter inriktas på uppbyggnad, materiellförstärkning och utbildning m m.

avspärrning från import och därutöver bli på, att svenska startens ramavtal av 1940 och 1942 med svensk flygindustri ännu icke hunnit och kunnat ge denna industri behövlig leveransförmåga och kapacitet

KRITISKT I VÄSTER

Under *februari—mars 1943* vällar utrikesläget västerut farhågor för eventuella tyska anfall över Värmlandsgränsen m m. Läget anses dock möjliggöra — ja, rom påfordra — avhållande i västra Sverige av särskilda, för flygvapnet och armén gemensamma större övningar där, "1943 års stabs- och fältnjänstövningar". Om dessa kan nämnas:

- den 13 februari utfärdar flygvapnetchefen — enligt från ÖB under hand mottagna direktiv — grundläggande

Västmanlands flygflootts (F1) många och krävande flygningar 1943 utfördes med tvåmotoriga "lunga" bomb-(attack-) plan typ B 3 (Junkers Ju 86 K), som från 1937 tillhört förbandet i totalt över ett 50-tal. De nyaste (16 st) var licensbyggda hos SAAB Trollhättan och levererades från slutet av 1938—1940. De hade en motor-effekt av 2x980 hk. Fart ca 350 km/ilm.

order för flygvapnets deltagande i nyssnämnda större övningar, med bla flygledning och två flygeskadrar (E1 och E2, med däri ingående krigs-flyg- och krigsbasförband m m), förlagda i Dalarna, Värmland och Västergötland m m.

- de nämnda "stabs- och fältnjänst-övningarnas" avsiktsmål är: att höja försvarsmaktens allmänna krigsberedskap, att utåt manifestera den svenska beredskapens aktuella förmåga att kunna möta tyskt anfall västerifrån.

□ Övningarna går den 17—25 mars enligt plan. För flygvapnets del ger de värdefulla erfarenheter om bla:

- krigsmässigt uppträdande under de svenska flyg sannolika förhållanden,
- utförande av anfallsövningar med bomb- (attack-) förband i krigslik-

nande lägen, mot mål i okänd riktning,

- övningar för jaktflyget i ort- och områdesförsvar, ävensom i jakteskort är bomb- (attack-) flyg,
- övningar i krigsmässig basering och försvar av öfra nyanlagda, stundom ännu inte helt färdigställda krigs-flyg-baser, samt
- förbättrade möjligheter för eskadercheferna (dävarande överstarna Paul af Uhr, E1 och Åge Lundström, E2) att lära känna sina till eskadrarna avdelade flottiljer m m och till sammansvering av eskaderstaberna under utförande av krigsmässigt ordnat stabsarbete m m.

NY TYSK ANFALLSPLAN?

Under tiden fram till juni 1943 känne-

— Efter krigsslutet granskade ryska dokument från 1943 — om vilka man kan läsa närmare bla hos vår tidningskollega "Hemvärnet" (nr 1, 2 och 5 av år 1964) och vilka dokument år 1945 tagits som krigsbyte av allierade stridskrafter i Tyskland — bekräftar i stort vad som redan 1943 var känt av vår ÖB om den tyska anfallsplanen. Numera brukar denna dock ofta benämnas "strategiska studier". Dokumenten ifråga klarlägger, att vad tyskarna den aktuella tiden "studierat", var främst två huvudoperationer.

TVÅ ANFALLSVÄGAR

Den ena från Trondheim — Roros i mellersta Norge över Östersund och Åsarna mot Sundsvall. Den andra från Trysil — Nybergsund och Oslo-trakten i södra

tecknas beredskapsläget i stort sett av lugn. Bakgrunden här till är de efter hand inträffande svåra militära motgångarna för Tysklands storoffensiver i söder och öster — i oktober 1942 nederlaget vid El Alamein i Nordafrika och i januari 1943 Stalingrads (Tsaritsyns) vid Volgakröken fall. De understyks ytterligare av den alltmer stegrade verkan, som den väststillerade flygoffensiven mot Tysklands hemort, industrier och kommunikationsleder har.

□ I början på juni erhåller emellertid vår ÖB kännedom om, att ett av Tysklands fiender planerar, vasrallierat invasionsföretag mot Danmark eller Norge inte är osannolikt. Samtidigt meddelas det på olika vägar att tyskarna på sitt håll är i lärd med att lägga upp ett nytt stort anfallsföretag mot Sverige, utgående frän så från Norge men även från Tyskland självt.

En rote J 22:or ur F8 över väntrigt Stockholm (Bellmans Helsingen — nuvarande Stora Essingen skymtar under rotelväan) på väg hem till Barkarby. — J 22:an var en helsvensk skapelse, konstruerad av nuvarande generallitjörnen för flyktekniska försöksanstalten, BO LUNDBERG, och ansågs på sin tid som "världens snabbaste i förhållande till motoreffekten". Topplarten låg på ca 570 km/tim. De tillverkades bl a vid flygförvaltningens nyinrättade flygverkstäder i Stockholm.

Norge via Karlstad och Mälardalen mot Stockholm. Avsikt på en Kooperation mot Göteborg skall också ha funnits. Dessutom omtalar källorna ett flertal planerade tyska landstigningar på svensk kust, bl a vid Bottenhavet, samt tilltänkta luftlandssättningar på svenska flygfält, vid kommunikationscentra m m.

□ Vetskapen om att Sverige vid den aktuella tiden år 1943 efter sina sedan 1940—42 successivt genomförda försvarsförbättringar, inte minst på flygets område, kan bjuda ett högt besvärande, ingalunda föraktligt motstånd, i förening med de förutnämnda stora bakslagen för Tysklands på många och avlägsna fronter engagerade, hårt pressade krafter leder därför till, att även 1943

års tyska planer på anfall mot Sverige — ytterligare en högst ovalkommen, ny fjende — rinner ut i sanden.

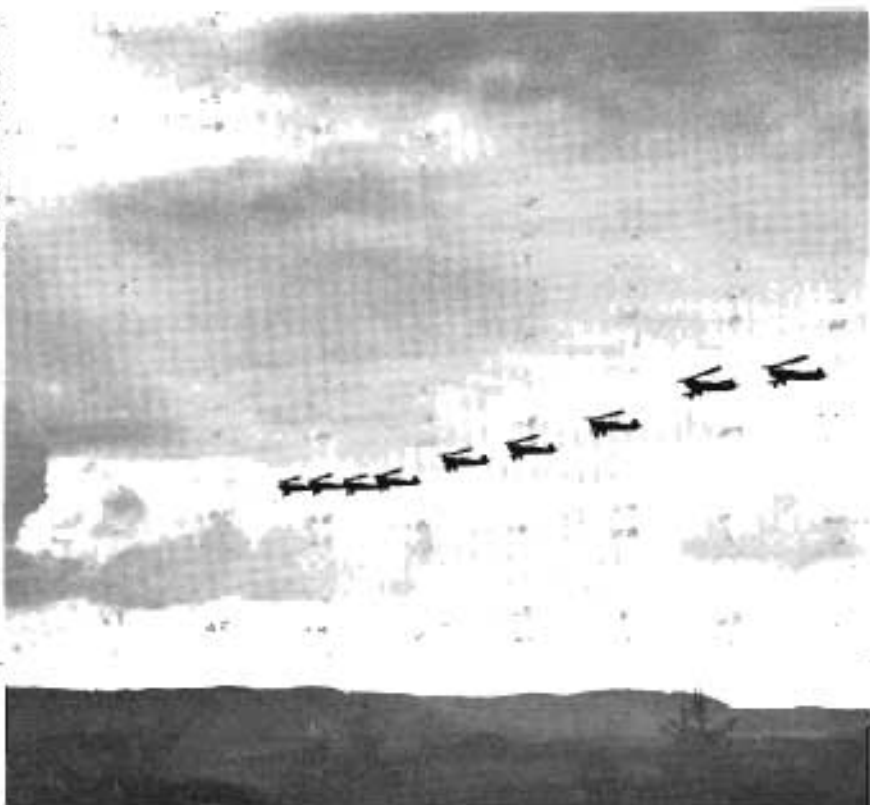
RISKFYLLED UPSÄGNING

I början av juni får ÖB under hand meddelande från försvarsministern, att regeringen fattat ett i både Sverige och Norge länge önskat beslut om att uppsäga det oss — i 1940 års ännu rådande svenska svaghetsläge — påtvungade, men då tyvärr ofrånkomliga tysk-svenska transiteringsavtalet. Från den 1 augusti 1943 skall detta nu sätras ut kraft. Det synes emellertid ÖB möjligt, att denna regeringens avsikt skall kunna sippra ut och komma till tysk kännedom, innan förhandlingar i ämnet hinnet inledas. I ett sådant läge kan tyska motåtgärder befaras.

□ Både det nyssnämnda juni-beslutet och det senare, omkring tiden före och under själva uppsägningsförhandlingarna skapade nya, för Sverige starkt kritiska läget, med dess då uppkommande spända förhållande till Tyskland nödvändiggör därför ut svensk trygghetssynpunkt kraftiga beredskapsförstärkningar. ÖB:s åsikter därvidlag gillades av statsledningen, ända högst upp i Konungaborgen.

● Vilka de stora beredskapsförstärkningarna på sommaren 1943 sedan blir och särskilt hur de utfoemas och verkar för flygvapnets del, liksom också hur de läras i slutet av augusti samt hur de under 1943 års "Septemberkris" på nytt bringas att träda i kraft m m kommer att skildras närmare i ett kommande nummer. ■

foto: fritiof hallström

En division Sk 12 (Focke Wulf Fw 44 J Stieglitz) ur F5 i formationsflygning över Söderåsen i Skåne. — Ett tiotal dylika plan köptes från Tyskland 1936, andra licensbyggdes på 40-talet vid CVV. Planet blev känt för goda "instruktiva" egenskaper. Topplarten för delte skolflygplan var ca 190 km/tim.